

УДК 371.15+355.23+355.353.4

Василь Михайлович ГЕОРГІЄВ,
*викладач кафедри повітрянодесантної підготовки факультету
високомобільних військ та розвідки Військової академії, м. Одеса*

ДІЯЛЬНІСНИЙ ТА ОСОБИСТІСНИЙ КОМПОНЕНТИ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВИСОКОМОБІЛЬНИХ ДЕСАНТНИХ ВІЙСЬК

У статті розглядаються особливості діяльнісного та особистісного компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ (ВДВ). Автор досліджує особливості комунікативних, організаторських умінь, уміння приймати рішення, моральні та емоційно-вольові якості та виявляє їх рівень сформованості у майбутніх офіцерів ВДВ.

Ключові слова: професійна компетентність, діяльнісний компонент, особистісний компонент, рівень сформованості, майбутні офіцери, високомобільні десантні війська.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку державі потрібні фахівці у різних видах діяльності. Саме від професіоналів залежить, яким стане наше суспільство, як воно буде розвиватися. Важлива роль у кожній державі належить військовим, від яких залежить її міць та незалежність. Тому проблема професійної компетентності майбутніх офіцерів є на сьогодні дуже актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У Росії та в Україні проблему формування професійної компетентності військових

розглядали О. В. Барабаншиков [2], Д. Ю. Блохін [1], Н. В. Зеленська [3], Ю. В. Коленко [4], С. С. Товт [6] та ін. Більшість авторів зазначають, що зміст професійної компетентності визначається метою, завданнями та характером діяльності, яку виконує спеціаліст. Тобто зміст професійної компетентності військового залежить від сутності та основних характеристик військової праці.

Професійна компетентність майбутніх офіцерів ВДВ включає такі структурні компоненти: мотиваційний; когнітивний; діяльнісний; особистісний; аналітичний.

Мета статті. В аспекті даної статті ми розглянемо діяльнісний та особистісний компоненти та визначимо їх рівень сформованості у майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльнісний компонент складається із комунікативних, організаторських умінь та уміння приймати рішення.

Уміння спілкуватися, знання та ефективне використання методів взаємодії у процесі діяльності необхідні для майбутнього офіцера високомобільних десантних військ, оскільки вони дають можливість згуртувати ввірений йому військовий підрозділ, вплинути на їхню поведінку під час бою, сформуванню відповідний світогляд підлеглих та ін. Погано сформовані комунікативні вміння не дозволять офіцеру-десантнику донести повною мірою до підлеглих поставлене завдання, “заразити” їх власною впевненістю в успішній реалізації бойової операції, що може негативно відбитися не лише на виконанні поставленого завдання, а й на професійній реалізації офіцера ВДВ у цілому.

Добре розвинені організаторські вміння дозволяють майбутньому офіцеру високомобільних десантних військ швидко та надійно організувати підлеглих на виконання певної військової справи, вірно розподілити обов’язки між ними, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного, зрозуміти внутрішній стан підлеглих, їхній настрій та налаштуваність на виконання поставленого завдання. Оскільки все це входить до основних професійних обов’язків військового командира, погано розвинені організаторські вміння будуть свідчити про недостатньо сформовану професійну компетентність майбутнього офіцера.

Що ж стосується уміння приймати рішення, то майбутній офіцер високомобільних десантних військ повинен уміти не лише швидко розмірковувати в екстремальних умовах, пов'язаних із ризиком для життя і обмеженими в часі на прийняття рішення, а й обирати найбільш ефективне рішення та брати на себе відповідальність як за свої дії, так і за дії своїх підлеглих. Оскільки найчастіше воїнам ВДВ доводиться працювати в екстремальних умовах, це є необхідною якістю офіцера-професіонала високомобільних десантних військ.

З метою визначення рівня комунікативних та організаційних умінь майбутніх офіцерів ВДВ нами була застосована методика “Комунікативні і організаторські здібності” В. В. Синявського та В. А. Федоришина.

Результати проведеної методики (див. табл. 1) показали, що комунікативні здібності у більшості майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ знаходяться на середньому (51 %) та високому (46 %) рівнях. Лише незначна кількість (3 %) респондентів мають низький рівень комунікативних здібностей.

Таблиця 1

**Рівень комунікативних здібностей майбутніх офіцерів
високомобільних десантних військ**

Курс (к-сть осіб)	Високий рівень, к-сть осіб (%)	Середній рівень, к-сть осіб (%)	Низький рівень, к-сть осіб (%)
1 (43)	19 (44)	22 (51)	2 (5)
2 (29)	14 (48,5)	14 (48,5)	1 (3)
3 (31)	14 (45)	16 (52)	1 (3)
4 (35)	17 (49)	18 (51)	–
Усього, %	46	51	3

Аналіз рівня сформованості комунікативних здібностей курсантів різного року навчання (див. табл. 1) показав схожу картину на кожному курсі. Так, високий рівень комунікативних здібностей зафіксовано у 44 % курсантів першого року навчання, 48,5 % – другого року, 45 % – третього і 49 % – четвертого року навчання. Для майбутніх офіцерів ВДВ з високим рівнем даного показника характерно бажання розширювати коло спілкування, вони не відчують скутість у новій обстановці, виявляють ініціативу у спілкуванні, упевнено почуваються під час

виступу перед незнайомою аудиторією, займаються суспільною діяльністю.

Середній рівень виявлено у 51 % респондентів першого курсу, 48,5 % – другого, 52 % – третього і 51 % – четвертого курсу. Курсанти з середнім рівнем сформованості комунікативних здібностей відчують необхідність у спілкуванні та контактах з оточенням, не обмежують коло своїх знайомств, невимушено почуваються під час виступу перед знайомою аудиторією, відстоюють власну думку.

Низький рівень сформованості комунікативних якостей діагностується у 5 % курсантів першого курсу, 3 % – другого і 3 % – третього курсів. Такі курсанти не відчують потреби у спілкуванні з оточенням, скуто почувають себе у новій компанії, обмежують свої знайомства, відчують складнощі під час виступу перед аудиторією, не вміють відстоювати власну думку. Усе це перешкоджає професійній діяльності офіцера. У майбутніх офіцерів ВДВ випускного, четвертого курсу низького рівня не виявлено, що свідчить про сформованість у них даного показника професійної компетентності.

Що ж стосується організаторських здібностей, то майже у половини (51 %) майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ, які брали участь у дослідженні, дані здібності виражені на середньому рівні (див. табл. 2). У 37 % майбутніх офіцерів організаторські якості сформовані на високому рівні та у 12 % – на низькому.

Таблиця 2

Рівень організаторських здібностей майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ

Курс (к-сть осіб)	Високий рівень, к-сть осіб (%)	Середній рівень, к-сть осіб (%)	Низький рівень, к-сть осіб (%)
1 (43)	14 (32)	21 (49)	8 (19)
2 (29)	9 (31)	15 (52)	5 (17)
3 (31)	12 (39)	16 (51)	3 (10)
4 (35)	16 (46)	19 (54)	–
Усього, %	37	51	12

Низький рівень організаторських якостей виявлено у курсантів першого (19 %), другого (17 %) та третього (10 %) років навчання. Курсанти

з низьким рівнем організаторських здібностей характеризуються зниженим виявом ініціативи у суспільній діяльності, намаганням уникнути прийняття самостійних рішень, що, на наш погляд, є неприйнятним для майбутнього офіцера ВДВ. Але, як свідчать результати (див. табл. 2), з кожним роком кількість таких курсантів зменшується. На випускному (четвертому) курсі таких курсантів не виявлено.

Середній рівень сформованості організаторських здібностей діагностовано у 49 % курсантів першого року навчання, 52 % респондентів другого року, 51 % – третього і 54 % четвертого років навчання. Майбутні офіцери з середнім рівнем вияву організаторських здібностей уміють планувати свою роботу, здатні приймати самостійне рішення.

Для 32 % курсантів першого року навчання, 31 % – другого, 39 % – третього та 46 % четвертого років навчання притаманний високий рівень сформованості організаторських здібностей. Тобто, з кожним роком навчання стає все більше майбутніх офіцерів ВДВ, які беруть участь в організації різних заходів, здібні приймати самостійне рішення у складній ситуації, ініціативні, наполегливі у професійній діяльності.

Одержані дані свідчать, що до четвертого року навчання не залишається жодного курсанта з низьким рівнем вияву комунікативних та організаторських умінь, тобто під час навчання майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ дані уміння поліпшуються.

Уміння приймати рішення ми виявляли у майбутніх офіцерів ВДВ за допомогою методики “Визначення ступеня самостійності” А. Кареліна. Результати проведення методики подано у вигляді таблиці (див. табл. 3).

Таблиця 3

Рівень сформованості уміння приймати рішення майбутніми офіцерами високомобільних десантних військ

Курс (к-сть осіб)	Високий рівень, к-сть осіб (%)	Середній рівень, к-сть осіб (%)	Низький рівень, к-сть осіб (%)
1 (43)	6 (14)	23 (53)	14 (33)
2 (29)	7 (24)	14 (48)	8 (28)
3 (31)	10 (32)	16 (52)	5 (16)
4 (35)	15 (43)	19 (54)	1 (3)
Усього, %	28	52	20

Дані таблиці (див. табл. 3) свідчать, що для більшості майбутніх офіцерів ВДВ (52 %) притаманний середній рівень сформованості уміння приймати рішення. Такі курсанти упевнені у собі, непогано переносять стреси, незалежні, але прислухаються до думки оточення. Високий рівень діагностується у 28 % респондентів. Для них характерна самостійність, самовпевненість, наполегливість у досягненні поставленої мети. Низький рівень мають 20 % курсантів, які вирізняються невпевненістю та нерішучістю.

На першому курсі 14 % респондентів мають високий рівень сформованості уміння приймати рішення, 53 % – середній рівень і 33 % – низький. Такі дані ми можемо пояснити тим, що для більшості курсантів приймати самостійне рішення у повсякденному житті доводилось не так вже й часто, у більшості випадків вони радилися з батьками або друзями.

Серед курсантів другого року навчання вже 24 % мають високий рівень сформованості уміння самостійно приймати рішення, 48 % – середній та 28 % – низький рівень сформованості даного уміння. На третьому році навчання стає ще більше курсантів з високим рівнем уміння самостійно приймати рішення (32 %) та менше (16 %) – з низьким. Більше половини курсантів третього року навчання (52 %) мають середній рівень сформованості даного уміння. Як бачимо, результати значно поліпшуються у порівнянні з першим роком навчання.

Високий рівень сформованості уміння приймати рішення мають вже 43 % майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ випускного (четвертого курсу), 54 % – середній і лише 3 % (один респондент) – низький рівень сформованості даного показника. Таким чином, учіння у спеціалізованому військовому ВНЗ позитивно впливає на уміння самостійно приймати рішення, оскільки це є важливою та необхідною якістю майбутнього офіцера ВДВ.

Проведений аналіз показав, що показники діяльнісного компонента мають переважно середній рівень сформованості. У той же час комунікативні й організаторські уміння та уміння приймати рішення поліпшуються у майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ протягом навчання у ВВНЗ.

Розглянемо тепер особливості особистісного компонента у майбутніх офіцерів ВДВ. Моральні та емоційно-вольові якості (особистісний компонент) є невід'ємною складовою професійної компетентності військового офіцера.

Мораль є системою узагальнених суспільних правил, принципів, норм, що відпрацьовувались упродовж століть та які дозволяють найкращим чином організувати взаємовідносини між членами суспільства. Вона виступає головним регулятором суспільної поведінки людей, критерієм правильності їхніх взаємин [5].

Сформованість моральних якостей майбутнього офіцера ВДВ залежить від сформованості національно-етнічних, військових та особистісно-гуманістичних цінностей. Саме моральні якості впливають на ставлення до громадського та військового обов'язку, впевненість у значущості військової праці. Їх відсутність робить майбутнього офіцера ВДВ безпринципним, жорстоким як стосовно до своїх підлеглих, так і до цивільного населення, здатним на порушення військового обов'язку, зраду Вітчизни тощо. Усе це є неприпустимим для офіцера-професіонала високомобільних десантних військ.

Емоційно-вольові якості беззаперечно впливають на професійну компетентність військовослужбовців, їх успішність у професійній діяльності. Емоційна стійкість, уміння мобілізуватися, самовідданість, сміливість сприяють адекватному оцінюванню ситуації та успішному виконанню поставленого бойового завдання в екстремальних умовах військової діяльності, які є звичними для воїнів-десантників. Відсутність даних якостей у майбутнього бойового офіцера ВДВ ставить під загрозу не лише успішність виконання бойових завдань, а й життя підпорядкованих йому військовослужбовців, що свідчить про непрофесіоналізм.

Світогляд майбутнього офіцера високомобільних десантних військ, його ціннісні орієнтації, ставлення до військового обов'язку, настроїв, тривожність або її відсутність, зібраність та зосередженість безпосередньо впливають не лише на прийняття рішень, а й передаються підлеглим, що може як позитивно, так і негативно вплинути на перебіг бойових подій та ефективність виконання поставленого завдання. Це дозволяє нам

говорити про необхідність особистісного компонента в структурі професійної компетентності майбутніх офіцерів ВДВ.

Особливості сформованості моральних якостей майбутніх офіцерів ВДВ були визначені нами за допомогою оцінної шкали вияву професійних і психологічних моральних якостей за Н. В. Кузьміною (див. табл. 4).

Таблиця 4

Рівень сформованості моральних якостей майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ

Курс (к-сть осіб)	Високий рівень, к-сть осіб (%)	Середній рівень, к-сть осіб (%)	Низький рівень, к-сть осіб (%)
1 (43)	5 (12)	24 (56)	14 (32)
2 (29)	5 (17)	17 (59)	7 (24)
3 (31)	9 (29)	19 (61)	3 (10)
4 (35)	13 (37)	22 (63)	–
Усього, %	23	60	17

Як свідчать результати табл. 4, сформованість моральних якостей майбутніх офіцерів ВДВ переважно перебуває на середньому рівні (60 %). Значно менше курсантів з високим рівнем сформованості моральних якостей (23 %) та низьким рівнем (17 %).

Аналіз одержаних результатів залежно від року навчання (див. табл. 4) показав, що на першому році навчання більшість курсантів мають середній (56 %) та низький (32 %) рівні сформованості моральних якостей. Лише незначна кількість респондентів (12 %) показали високий рівень. Такі дані ми можемо пояснити тим, що у нашому суспільстві, на жаль, формуванню моральних цінностей приділяють мало уваги.

Результати курсантів другого року навчання дещо інші: 59 % респондентів мають середній рівень сформованості моральних якостей, 24 % – низький і 17 % – високий рівень. Стає трохи більше курсантів з високим рівнем і менше з низьким рівнем моральних якостей.

Значні зміни відбуваються на третьому році навчання: вже 29 % курсантів мають високий рівень сформованості моральних якостей, 61 % – середній і лише 10 % – низький рівень моральних якостей. Уважаємо, що на формування відповідних моральних якостей офіцерів-десантників

впливають профільні дисципліни, під час викладання яких офіцери-педагоги прищеплюють курсантам почуття офіцерської честі та гідності.

Результати майбутніх офіцерів ВДВ випускного (четвертого) курсу підтверджують вищесказане припущення: 37 % респондентів мають високий рівень сформованості моральних якостей, 63 % – середній рівень, майбутніх офіцерів з низьким рівнем моральних якостей не виявлено. Це також підтверджує усвідомлений вибір професії та відповідну професійну компетентність майбутніх офіцерів-десантників.

Емоційно-вольові якості ми виявляли за допомогою Багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла, при цьому звертали увагу лише на фактори, що стосуються емоційно-вольових особливостей. Узагальнені результати занесені до табл. 5.

Таблиця 5

Рівень сформованості емоційно-вольових якостей майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ

Курс (к-сть осіб)	Високий рівень, к-сть осіб (%)	Середній рівень, к-сть осіб (%)	Низький рівень, к-сть осіб (%)
1 (43)	15 (35)	22 (51)	6 (14)
2 (29)	12 (41)	15 (52)	2 (7)
3 (31)	14 (45)	17 (55)	–
4 (35)	17 (49)	18 (51)	–
Усього, %	42	52	6

Як видно з табл. 5, більшість майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ мають високий (52 %) та середній (42 %) рівні сформованості емоційно-вольових якостей. Низький рівень виявлено лише у 6 % респондентів.

Одержані результати (див. табл. 5) свідчать, що низький рівень сформованості емоційно-вольових якостей притаманний лише курсантам першого (14 %) та другого (7 %) років навчання. Для таких курсантів характерна емоційна нестійкість, вони перебувають під впливом почуттів, відрізняються тривожністю, залежністю від оцінки оточення, поступливістю, уникають проблемних ситуацій, піддаються впливу обставин.

Середній рівень сформованості емоційно-вольових якостей переважає у курсантів усіх років навчання: 51 % респондентів на першому курсі, 52 % – на другому, 55 % – на третьому і 51 % – на четвертому році навчання. В емоційно-вольовій сфері для таких курсантів характерна емоційна двоякість: емоційну стійкість змінює емоційна чутливість. У більшості випадків реально оцінюють обстановку, упевнені, реалістичні, піддаються впливу оточуючого середовища, дотримуються загальноприйнятих моральних норм і стандартів.

Майбутні офіцери ВДВ з високим рівнем сформованості емоційно-вольової сфери відрізняються емоційною стійкістю, витримкою, впевненістю, викликають довіру в оточення, рішучі, зібрані, мають розвинене почуття відповідальності, дотримуються моральних норм і стандартів, дещо самовпевнені, мало залежать від оцінки оточення. Таких виявлено 35 % серед курсантів першого року навчання, 41 % – другого року навчання, 45 % – третього року, 49 % – серед майбутніх офіцерів ВДВ випускного, четвертого року навчання.

Висновок. Проведене дослідження особистісного компоненту професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ показало, що моральні та емоційно-вольові якості переважно перебувають на середньому рівні сформованості. Низьких показників на четвертому році навчання не виявлено, що свідчить про професійну компетентність та готовність майбутніх офіцерів ВДВ до професійної діяльності.

Співставлення та аналіз одержаних результатів стосовно рівнів сформованості діяльнісного та особистісного компонентів структури професійної компетентності засвідчив, що у майбутніх офіцерів ВДВ переважають середні показники. Проведене дослідження також показало, що низьких показників на четвертому курсі не виявлено. Це дозволяє нам зробити висновок про сформованість діяльнісного та особистісного компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ.

У подальшому ми плануємо розглянути особливості знаннєвого компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ.

Список використаної літератури

1. Блохин Д. Ю. Формирование профессиональной компетентности курсантов военного вуза – будущих офицеров РВСН : автореф. дис. на соискание уч. степени кандидата пед. наук : спец. 13.00.08 / Дмитрий Юрьевич Блохин. – Шуя, 2012. – 24 с.
2. Военная педагогика и психология / под ред. А. В. Барабанщикова. – М. : Военный университет, 1986. – 328 с.
3. Зеленская Н. В. Педагогическая концепция управления качеством подготовки офицерских кадров : дис. на соискание уч. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 / Неля Васильевна Зеленская. – СПб., 2008. – 424 с.
4. Коленко Ю. В. Использование информационных технологий как средства формирования профессиональной компетентности курсантов военных вузов : дис. на соискание уч. степени кандидата пед. наук : спец. 13.00.08 / Юрий Владимирович Коленко. – Ставрополь, 2005. – 210 с.
5. Семченко Н. О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Надія Олександрівна Семченко. – Харків, 2005. – 162 с.
6. Товт С. С. Социально-педагогическое обеспечение профессионального становления курсантов военного вуза : дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Сергей Степанович Товт. – Кострома, 2009. – 169 с.

Рецензент – кандидат педагогических наук, доцент Осипова Т. Ю.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2014.

Георгиев В. М. Деятельностный и личностный компоненты в структуре профессиональной компетентности будущих офицеров высококомбинированных десантных войск

В статье рассматриваются особенности деятельностного и личностного компонентов профессиональной компетентности будущих офицеров высококомбинированных десантных войск. Автор исследует особенности коммуникативных, организаторских умений, умения принимать решения, моральные и эмоционально-волевые качества, а так же выявляет их уровень сформированности у будущих офицеров ВДВ.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, деятельностный компонент, личностный компонент, уровень сформированности, будущие офицеры, высококомбинированные десантные войска.

Georgiev V. M. **Activity and personal components in the structure of professional competence of the future officers of Airborne Troops**

In this article will consider some features of activity and personal components in the structure of professional competence of the future officers of Airborne Troops. Activity component consist of communicative, organizational skills and also skill how to make a decision.

Communicative skills, knowledge and effective using of methods of interaction, in active process, are useful for the future officer of Airborne Troops because such skills can get together officer's personnel, can help manipulate of their behavior, in combat operation, can also create useful ideology of personnel, ect. When organizational skills of Airborne Troops officer are in a high level he can organize his personnel very fast to conduct some military task, correctly divide their responsibilities, knowing all individual features of his staff, with paying respect to their mood and internal condition and also be sure that his staff are ready to conduct operation. When we are speaking about making decisions, we must know and understand that future officer of Airborne Troops must not only think rapidly in extreme conditions, when exist risk for life and time-limit, but also choose the most effective decision and be responsible not only for himself, but also be responsible for the activities of his staff. Moral characters affect on attitude for civil and military responsibility, can help to be more sure in significance of military service. Emotional and volitional characters affect on professional competence of militaries, their success in professional activities. Emotion stability, ability to mobilize themselves , dedication and courage are affect on adequate evaluation of situation and success in conducting combat operation in extreme conditions, what is normal for Airborne Troops. Author paying attention on professional competence and skills of future officer, which form during his studying in military academy and they are basic qualities also. An active component consists of communicative and organizational skills and also ability to make a decision. Personal component consist of moral, emotional and volitional skills. Exactly these skills and characters author observing in this article, detecting their level in future officers of Airborne Troops. Results, which he got, showed middle level of these skills and characters. Also author detected that cadets of the fourth year of study has low level of all these skills and characters, which tell us about formation of the active and personal

components of professional competence, as well as the readiness of the future Airborne Troops officers for their professional work.

Keywords: *professional competence, active component, personal component, level of development, future officers, Airborne Troops.*